

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ

Т.О. Пахомова

Запорізький державний університет

На початку третього тисячоліття педагогічна наука переживає період активного осмислення шляхів, що сприяють розкриттю потенціалу освіти, забезпеченню зростання інтелектуальних і моральних ресурсів навчання. Центральною проблемою становлення сучасного суспільства є формування нового соціального типу особистості. Вирішення цієї проблеми виводить дослідження, присвячені феномену людської мови, за межі суто лінгвістичного аналізу.

З кожним роком Україна все впевненіше інтегрується у світове співтовариство, розвиває співробітництво з іншими країнами і народами у різноманітних сферах: в промисловості, культурі, науці та освіті. Для забезпечення ефективного міжнародного співробітництва, інтер-культурного діалогу зростає потреба у фахівцях, які, поряд із гарними знаннями іноземної мови, володіють умінням враховувати в процесі спілкування національно-культурні особливості партнерів.

Більша частина сучасних досліджень акцентує семіотичність і унікальність кожної культури, розглядаючи її як діалогову систему, засновану на культурно-орієнтованих символах.

Культура як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людським суспільством, включає в себе мову, науку, знання, освіту. Твердження про те, що мова є засобом набуття нових знань, не вимагає доказів. Більш того, обсяг отриманих індивідом знань зростає з кожною наступною мовою, яку ми вивчаємо, бо нова мова дає можливість доторкнутися до культури іншого народу, його духовних цінностей.

Сьогодні вміння спілкуватися іноземною мовою розглядається вже не як данина моді, не як показник престижу, а як своєрідне вікно у світ, у тому числі в галузь професійних подій світової науки.

Глобальна наука складається з досягнень різних галузей. Зазвичай велика частина інформації про новини і відкриття в тій чи іншій професійній сфері передається або мовою тієї спільності, надбанням якої вона є, або однією з міжнародних мов. Знання іноземної мови допомагає фахівцю швидко реагувати на професійні новини, що з'являються, використовувати їх у своїй діяльності, не очікуючи на україномовний варіант, до часу виходу якого інформація може вже втратити актуальність.

Згідно із статистичними даними щорічно поновлюються 5% теоретичних і 20% професійних доробків. Існує навіть своєрідна одиниця виміру застаріння знань спеціаліста – так званий “період напіврозпаду компетентності” (Ушакова 2000:10). З огляду на це зростає роль знання іноземної мови та уміння здійснювати перекладацьку діяльність. При цьому слід враховувати той момент, що повноцінність перекладу – це не стільки лінгвістична, але й екстралінгвістична властивість. Вона забезпечується лише при врахуванні таких факторів, як реальна ситуація спілкування, ступінь соціально-культурної спільності адресатів оригіналу і перекладу, комунікативна установка автора оригіналу і її релевантність для перекладу.

Звідси випливає необхідність переорієнтувати викладати іноземну мову в контексті культури корелюючих мов. Розвиток цієї концепції навчання передбачає відхід від вузького граматико-дискурсивного методу у бік культурно-орієнтованого.

Процес навчання – це окремих випадок втручання в роботу мовної/мовленнєвої свідомості індивіда, штучна соціалізація, спосіб інтеграції в нову лінгвокультурну спільність. У результаті мовного впливу комунікантів один на одного відбувається перебудова індивідуальної свідомості суб'єкта. Механізми цього впливу розкривається за допомогою різних текстів – писемних, усних, комп'ютерних, які виступають як поле комунікації.

Текст як знак певної культури знаходиться в складних відносинах з культурним контекстом минулого, теперішнього і майбутнього. При вивченні взаємодії різних текстів вивчаються інтер – та інтра- культурні діалоги, особливості їх побудови. Багаторівнева ментальна освіта втілює в собі когнітивні, емоційні, соціальні образи представників певної лінгвокультурної спільності. Оскільки текстовий вплив досягає максимального ефекту за наявності у співбесідників спільного соціального досвіду і професійних знань, то як важливий аспект навчання перекладу виступає формування когнітивної бази у сприймачів нової культури.

Особливі труднощі у перекладача викликають поняття “підтексту” та “затексту” (Верещагін, Костомаров 1983:164–165). Важливу роль у породженні такого типу інформації відіграють нетекстові комунікативні фактори. З одного боку, вони можуть створювати ефект, відомий як “гіпноз екзотичності будь-якого чужомовного тексту, котрий сприймається часом гостріше рідної мови і може здатися поетичнішим, звучнішим і образнішим, ніж є насправді ” (Кашкін 1987:352). З іншого боку, нетекстові комунікативні фактори, позавербальна інформація тексту можуть призвести до міжкультурних непорозумінь, серед яких перекладачу доводиться мати справу з тематичними, мотиваційними, темпоральними, ситуативними, естетичними чинниками.

Ситуативне непорозуміння може носити як драматичний, так і анекдотичний характер. Професійний перекладач з індонезійської мови І.І.Кашмадзе, що майже півстоліття працював у найвищих політичних та дипломатичних колах, описує візит начальника кримінальної поліції Індонезії до СРСР: “На завершення вечора генерал Калінін, вирішивши виявити “братні почуття” до індонезійського гостя, намагався поцілувати його в губи, чим викликав у начальника поліції глибоке здивування” (Кашмадзе 1996:9).

Шляхи розв'язання міжкультурних непорозумінь, що складають ключову галузь теорії міжкультурної комунікації, без сумніву, допомагають вирішувати проблему подолання труднощів у перекладі.

Передбачається, що перекладачі орієнтуються в типології міжкультурних непорозумінь, бачать різницю не лише в різноманітних культурно-специфічних смислах, але й у їх відтінках.

Зразки поведінки по-різному осмислюються носіями різних культур. Коли при обговоренні майбутньої кооперації між німецькими і французькими партнерами сторони домовляються підготувати до першої зустрічі KONZEPT (концепцію) можливих сфер співробітництва, нерідко буває так, що німецька сторона приїздить на неї з ретельно опрацьованими, письмово задокументованими поданнями, в той час як французи представляють свій CONCEPT у вигляді первісної основи для сумісного “мозкового штурму”. Німецькою мовою таким чином подається структурована заготівка, а французькою - систематизація попередніх міркувань (Донець 2001:273).

Не менш значущі інші види міжкультурних непорозумінь, з якими стикається перекладач. Якщо в тексті порушується культурно-специфічна тема, то в ньому, як правило, домінує і відповідна лексика, яка потребує значної уваги тлумача. Непорозуміння можуть викликати і стилістичні засоби типу пародії та алюзії. Щоб західний читач зрозумів і адекватно переклав, наприклад, твори такого майстра літературних алюзій, як В.Аксенов, інтуїції недостатньо, потрібно знати російську літературну класику.

Насиченість текстів В.Аксенова маркерами інтертекстуальності ставить перекладача в залежність від текстів, які були прочитані ним раніше. “Кожне слово (кожен знак) тексту виводить за його межі. Будь-яке розуміння є співвіднесення даного тексту з іншими текстами” (Бахтін 1975:384).

Текстова значущість культурно-специфічних смислів впливає на обсяг інформації, яка сприймається. Значна частина смислів, що циркулюють у культурі, носить специфічний характер, тобто властивий лише їй? Так, американський фотограф просить натуру вимовити “cheese”, щоб паща розтягнулась і виявилась клавіатура зубів, демонструючи оптимізм, а росіянин просить сказати “ізіум”, щоб губки склались бантиком, приховавши гниль в роті і підлі нахили (Аксенов 1985:79).

Спілкування іноземною мовою вимагає перекладацької інтуїції, своєрідного володіння загальносоціальною і спеціальною лексикою, знання базових зразків поведінки, адекватного їх використання у тій чи іншій ситуації. Для набуття цих навичок цінною є робота з аутентичними текстами, ознайомлення із стандартними нормами поведінки. Релевантними є спецсеминари іноземною мовою, для організації яких залучаються фахівці з основної спеціальності, що пройшли стажування у західних навчальних центрах. Іншомовний мовленнєвий континуум забезпечується за допомогою аудіо- і відео-матеріалів, а також шляхом моделювання комунікативних ситуацій: презентації, конференції, дискусії, подання і захист дослідницьких проектів. Валідним є метод “case – study”, який дає можливість комплексно використовувати уже наявні лінгвістичні та фахові знання для вирішення подальшої проблеми. Студентам старших курсів для обговорення пропонуються фрагменти текстів, які аналізуються з лінгвістичної, стилістичної і пізнавальної точок зору та з позиції різних ментальних культур, що слугує ефективним способом для удосконалення лінгвістичної і професійної підготовки майбутнього перекладача.

Інформаційна лакуна, яка виникає в процесі текстової комунікації, заповнюється на основі соціально-культурного досвіду індивіду. Чим більший у студентів обсяг знань соціально-історичного і культурного контекстів іноземної спільності, тим вищий ступінь заповнення лакун. Підвищується і рівень професійної компетенції.

Текст як форма репрезентації інтеркультурних цінностей, як елемент міжкультурної комунікації виступає посередником між носіями різних культур. Практика показує, що професіонали, які використовують у своїй основній діяльності спеціальну літературу іноземною мовою, найбільш успішні. Їх прогресуючий професійний інтерес неминуче перехрещується з майстерністю перекладача і практичним застосуванням навичок реферативного перекладу. Для них іноземна мова реально виступає засобом підвищення професійної компетенції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксенов В. Скажи «ізіум». - Ardis: Ann Ardos, 1985.- 124 с.
2. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. -М.: Худ. лит. 1975.- 344 с.
3. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М.: Русский язык, 1983.- 269 с.
4. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. – Харьков: Штрих, 2001.-386 с.
5. Кашкин И.А. Вопросы перевода // Перевод – средство взаимного сближения народов.- М.: Прогресс, 1987.- С. 327–357.
6. Кашмадзе И.И. Вожди глазами переводчика // Аргументы и факты, 1996. - №18.- С.9.
7. Ушакова М. На пути к обучающему обществу // Вестник высшей школы. - 2000.- №4.- С. 9–15.

Надійшла до редколегії 18 березня 2003р